

תנא קמא סבר: אם גדר מקיף את הרביעית, נמי יהיב ליה.

ורבי יוסי סבר: דוקא אם עמד ניקף וגדר את הרביעית הוא דיהיב ליה. לפי דגלי דעתיה, שגילה דעתו דניהא ליה, שנוח לו בגדר. אבל אם גדר מקיף, לא יהיב ליה מידו, אינו נותן לו כלום.

הגמרא מביאה מעשה בענין מקיף וניקף:

בעל שדה בשם רוניא, אקפיה, הקיפו ה-א רבינא, שהיו לו ארבע שדות מסביב לשדהו, בגדר, מארבע רוחותיו.

אמר לו רבינא המקיף לרוניא הניקף: הב לי כמה דגדרי, תן לי מחצית ההוצאות ממה שגדרתי! וכדברי רב הונא לעיל בדעת רבי יוסי של המשנה, שהכל לפי מה שגדר. שכן היא ההלכה.

לא יהיב ליה. לא נתן רוניא לרבינא את חלקו בהוצאות הגידור, משום שטען כי אין לו צורך בגדר לשמירת שדהו.

חזר רבינא וביקש: הב לי, תן לי לפחות, לפי דמי קנים בזול.

ורבי יוסי סבר, ראשונה, שניה ושלישית, נמי יהיב ליה. גם כן משלם לו עליהם לפי דמי קנים. בין אם גדר המקיף ובין אם גדר הניקף.

איבעית אימא: מקיף וניקף איכא בינייהו.

ההבדל ביניהם האם צריך דוקא הניקף לגדור את הרביעית כדי להתחייב בכולן. או אולי אין זה משנה מי מהם גודר, מכיון שבכל מקרה יש לניקף תועלת בגדירה.

דתנא קמא סבר: טעמא, הטעם שהוא מתחייב, משום שעמד ניקף, הוא דמגלגלין עליו את הכל, מאחר וגילה דעתו.

אבל אם עמד מקיף וגדר גם את הרביעית, ולא היה כל גילוי דעת חיובי מצד הניקף על שלושת הראשונות, שכבר נפטר מהם, אינו נותן לו אלא דמי רביעית.

ורבי יוסי סבר, לא שנא, אין זה משנה אם עמד ניקף, לא שנא אם עמד מקיף, בכל מקרה: אם עמד וגדר — מגלגלין עליו את הכל.

לישנא אחרינא: לשון אחר מפרשת הפוך:

מקיף וניקף איכא בינייהו — יש ביניהם.

שלא גדר גם את הרביעית, לא היתה סיבת חיוב על שלושת הראשונות. אולם ברגע שגדר את הגדר הרביעית, ועכשיו נהנה המקיף מארבעת השדות, בדין הוא לחייבו לשלם על כולם. [כדברי הגר"ש מבואר, שהוא למד בכוננת רש"י "שיצא מבית דין זכאי", היינו שאם היה תובעו בבית דין אז היה זכאי, אך בפועל לא תבעו. אולם בראשונים מבואר שתבעו ממש בבית דין. ודו"ק]. וראה גם ברש"ש.

משום, שדוקא שם, בשעה שהיה ספק לגבי הדין, ונפסקה ההלכה המוציא מחבירו עליו הראיה. לכן, גם לאחר מכן, כשהתחדשה טענת ממה נפשך להפקיע ממנו את השדות, מכל מקום עצם הספק על כל אחת מהשדות לא נפשט, ומשום כך נשאר הדין המוציא מחבירו עליו הראיה, שהיה מתחילה.

מה שאין כן בסוגייתנו, הרי לא היה שום פסק דין מתחילה שהוא פטור. אלא שכל זמן

וגם זאת, **לא יהיב ליה**.

שוב ביקש רבינא: **הב לי אנגר נטירותא**, תן לי לפחות את שכר השמירה, שחסכת, את הסכום שהיה עולה לך להעמיד שומר לשדך אלמלא גדרתי אני את הגדר.

לא יהיב ליה.

יומא חד, יום אחד, **הוה קא גדר דיקלי**, היה רוניא גודר מלקט תמרים מהדקל שבשדהו.

אמר ליה רבינא לאריסיה, לאריס שלו: זיל לך **שקול מיניה**, וקח מהתמרים של רוניא **קיבורא דאחיני**, אשכול תמרים שלא הבשילו!

ובפני רוניא ציווה רבינא לאריסו על כך.

אזל לאתויי, הלך האריס של רבינא להביא את אשכול התמרים מתמריו של רוניא.

רמא ביה קלא, הרים עליו רוניא קולו. גער בו.

אמר ליה רבינא לרוניא: כיון שצעקת על האריס שלי, בכך **גלית דעתך דמינח ניהא לך**, שנוח לך בשמירת הדקלים, שלא יטלו אנשים את פירותיהם, כי חשובין הם בעיניך.

ולכן, אף אם אינך ירא מן הגנבים, כפי שטענת לפטור עצמך מלשלם, עדיין חייב אתה לשלם את חלקך בגדר, כי נהנה אתה ממנה, שהרי **לא יהא אלא משום עיזא בעלמא**, מפני העזים המסתובבות באזור, שלא יכנסו לאכול תמרים, **מי לא בעי נטירותא**, וכי אינך צריך לגדר סביב שדך כדי לשמור את התמרים מאכילת העיזים?!

אמר ליה רוניא: **עיזי בעלמא, לאכלויי** (74) **בעיא!** סתם עזים, צריך למונעם על ידי גערה. כלומר, די בגערה כדי להרחיקם!

אמר ליה רבינא: **ולא גברא בעית?** וכי אינך צריך אדם שומר **דמיכלי לה** שיגער בהם? ואם כן, חסכתי לך שומר זה, ותן לי שכרו!

אתא לקמיה בא רוניא לפני דרבא, ושאל מה דינו.

אמר ליה רבא: **זיל פייסיה במאי דאיפייס**. לך פייסנו לרבינא במה שכבר התפייס לך, (75) לקבל רק את שכר השומר, שעדיף לך הדבר הזה מלשלם לו חלק מדמי הגדר.

ואי לא, אם לא תעשה כן, **דאיננא לך דינא**, אדון אותך בדין, **כרב הונא אליבא דרבי יוסי**, הסובר, הכל לפי מה שגדר, ואז

אחר כך הסכים אף לפי דמי קנים בזול. ולבסוף הסתפק שיתן לו רוניא שכר שמירה בלבד. וכשבאו לפני רבא, אמר לו רבא שיתן לו מיד מה שנתרצה, ואם לא כן, יפסוק לו לשלם לפי מה שגדר. [וכפי שתבעו רבינא מתחילה].

ויש לעיין, האם מה שיותר רבינא על מה שגדר, זהו בגלל שראה שבעל דינו הוא אדם קשה, וסבר לתבוע לפחות דמי שמירה מועטים ולקבלם. אשר זה עדיף מלהתעצם עמו בדין על

74. ביד רמה מפרש שהמקור לכך ש"אכלו" הוא לשון מניעה, הוא מהפסוק "אתה ה' לא תכלא רחמך ממני". אך מביא שם שרבותיו מפרשים: אכלויי — הרמת קול. וכמו שכתוב: "ירעם משמים" ומתרגמים: "ואכלי משמיא". וכן כתוב "קרא בגרון אל תחשך", ומתרגמים: אכלי.

75. מהלך הדברים בין רבינא לרוניא היה כך: מתחילה תבע אותו לשלם לפי הגדרות שעשה.

שאמר לו רבא "זיל פייסיה" ולא חייבו על מה שיכל לתבוע, למד הרמ"א שאסור לדיין לפסוק על יותר מהתביעה. ולפי זה, מה שאיים עליו ואמר שאם לא יציית ידון אותו כרב הונא.

ואולם ראה בש"ך שם (ס"ק טז), שחלק על דברי הסמ"ע, והקשה, שאף אם רבינא לא גילה שידע את הדין, מדוע שלא יפסוק לו רבא את שמגיע לו מרוניא. ובאיזה צד זכה רוניא במה שבידו משל חבירו? ואין לומר משום מחילה, שהרי לא ידע כדי שימחול. [כלומר, רבא לא ידע שרבינא יודע. אם כן לפי הבנתו לא שייך שימחול].

ולכן מפרש הש"ך את דברי הרמ"א בסתמות. היינו, שהדיין רואה שאחד תבע את חבירו בדבר מועט, והוא יודע שיכל לתבועו על יותר. אין לו לדיין לפסוק על יותר, ולומר בודאי טועה הוא בדין, כי יכול להיות שמוותר כנגדו, או מחל לו. ולכן מספק לא יוציא הדיין ממון. וכמו כן במעשה של רבינא ורוניא. שרבינא לא תבע את רוניא אלא על שכר שמירה, שהרי הגמרא לא הזכירה שהתווכחו ביניהם לפני רבא. ורבא שלא שמע את הויכוח כלל, רק ידע את פרטי המעשה, ידע שיכול רבינא לתבוע אף יותר, אלא שיתכן והוא אינו יודע את ההלכה, ואילו היה יודע באמת היה תבועו יותר. אלא ודאי, כיון שיכול להיות שרבינא יודע את ההלכה, ויותר, אין לו [לרבא] לפסוק יותר. ומזה הוציא הרמ"א, שאף אם רואה הדיין שיכול התובע להוציא יותר בדין. מכל מקום, כיון שלא תבעו, אסור לדיין לפסוק יותר, כי יתכן שמחל התובע.

אכן בקצות החשן (שם) צידד לומר שבאמת רבינא מחל לרוניא. ומה שהקשה הש"ך מצד מחילה, שלא ידע כדי למחול. אומר הקצות שהריב"ש [שגם הוא פסק כדברי רמא בסימן רכז] הוא לשיטתו, שכתב בסימן שלה, שמחילה בטעות כקריאת מחילה. עיי"ש שהוכיח זאת. וראה עוד בתומים ובנתיבות שם.

תשלום ההוצאות לפי מה שגדר. אך באמת, אילו יכל, היה תובעו על כל ההוצאות, ולא מתפשר על שכר מועט. או שמא, מאחר וידע שרוניא הינו אדם עני [כמבואר בהמשך הסוגיא], לכן מחל לו על ההשתתפות לפי מה שגדר.

ומלשונו של רבא, שאמר לו: "זיל איפייס במאי דאיפייס" משמע כמו הצד השני, שרבינא מחל לרוניא על הוצאות הגדירה.

והנה, כתב הרמ"א (חשן משפט יז, יב): בעל דין שתבע חבירו בעד דבר מועט, והדיין רואה שיתחייב לו על פי דין יותר ממה שתבע. אין לו לדיין לפסוק יותר ממה שתבע [התובע]. ואם פסק לו יותר הוי טעות בדין, וחוזר. וציין שם שמקורו הוא, המעשה של רבינא ורוניא בסוגייתנו. וכפי שיבאר דבריו יותר בדרכי משה, עיין שם. והקשה הסמ"ע (ס"ק כו), שאין הדין שהוציא הרמ"א דומה לראיה. שהרי הטעם שלא רצה רבא לפסוק לרוניא את עיקר הדין, הוא משום שסבר שרבינא ידע את ההלכה [שמגיע לו לפי מה שגדר], כמפורש בלשון רש"י (ד"ה הב לי). אלא שיותר לו מנידבת לבו, וכנזכר. אבל כאשר בעל דין שתובע פחות לפי שאינו בקי בדין אינו כן, אלא אדרבא! "פתח פיק לאילם", יש להודיע לו שעל פי דין מגיע לו יותר, ולכל הפחות שיקבל, אם פסקו לו את שמגיע לו [אף שהוא לא תבע], ומדוע הדין חוזר? וראה שם בדבריו שהוסיף להקשות, ודחה צד לומר שרבינא עצמו לא מחל אלא שלא רצה להכנס עמו לדין. אך לאחר שכבר נכנסו לדין, לא רצה לוותר כלום. [וכפי הצד הראשון הנ"ל]. שהרי רבא אמר לרוניא שיתן לו מה שנתפייס, ומשמע שמחל על תביעתו הראשונה, וכנ"ל.

וכותב הסמ"ע שצריך לומר, שהרמ"א הבין שכשבאו לרבא לדין, לא גילה לו רבינא שידע את ההלכה [שמגיע לו לפי מה שגדר], ושרוצה הוא לותר לו, שהרי לא הזכיר זאת בפניו. ומזה

תצטרך לשלם מחצית הוצאות הגדר, לפי שכן היא ההלכה.⁽⁷⁶⁾

ומעשה נוסף עם רוניא ורבינא:

רוניא זבן ארעא, קנה קרקע שדה אמיצרא דרבינא, על מיצר שדהו של רבינא (77).

סבר רבינא לסלוקי, לסלקו בכך שיתן לו את הסכום ששילם עבור השדה משום דינא דבר מצרא, דין של בן מיצר (78).

אמר לו רב ספרא בריה דרב ייבא בנו של רב ייבא לרבינא: עשה הישר והטוב בעיני ה' ואל תסלקהו, שהרי רוניא רצען עני הוא. לפי שהוא קונה עורות ונותנן לעבדן שיעבד אותם, ואחר כך עושה מהם מנעלים למוכרן בשוק. והרי אמרי אנשי, הבריות אומרות: ארבעה זוזי לצלא ארבעה זוזי — לצללא, כלומר, ארבעה זוזי משלם הסנדלר עבור העור עצמו וארבעה זוזי נוספים הוא משלם למעבד העורות. ואם כן, הרייח שלו הינו מועט ביותר. עשה אפוא עמו הישר והטוב והשאר לו את השדה לפרנסתו.

רבינא הבדילה ביניהן.

אמנם בתוספות (ד"ה ארבעה) מבואר, שדין ארבעת השדות של רבינא היו שתי שדות. אחת היתה שייכת לרוניא, והשניה לאדם אחר. ואם כן, שדהו של רוניא גבלה עם שדה זו מצד אחד, ושדותיו של רבינא גבלה עם שדה זו מצד אחד, ושדותיו של רבינא גבלו עמה משלושה צדדים. ולאחר שקנה רוניא את אותה שדה, טען לו רוניא שמדיני המצרנות היא קודם אליו, לפי ששדה זו גובלת עם שדהו משלושה צדדים, כאמור. בעוד שדהו של רוניא אינה גובלת אלא מצד אחד בלבד.

78. בר מצרא, פירוש: בן מיצר. "דינא דבר מצרא" קובע כי מי שיש לו קרקע בסמוך לקרקע חבירו, אם ירצה חבירו להעמיד את קרקעו למכירה, הרי הוא קודם לכל אדם, ואף אם הקדים אדם אחר וקנאה מחבירו, רשאי בין המיצר לסלקו. דהיינו, לשלם לו את הסכום ששילם הוא עבורה ולסלקו ממנה. יסוד דין זה נלמד מהפסוק (דברים ו, יח): "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" שמשמעו, שמוטל על אדם להתנהג במידת הישר וההגינות, באופן האהוב והרצוי בעיני ה', והיינו, אף אם המתבקש ממנו

76. כן כתב רש"י: מכלל דהכי הלכתא. וכן כתבו הרי"ף והרא"ש והנמוקי יוסף ושאר ראשונים. ואין הבדל בין אם עמד מקיף או ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל לפי מה שגדר. וכן פסקו הרמב"ם ושלחן ערוך (הנזכר למעלה בהערה).

ובנמוקי יוסף כתב עוד, שהרמ"ן הוכיח מן הירושלמי שלפי רב הונא אם עמד מקיף או ניקף וגדר את הרביעית בלבינים או בכפיסין, אין מחייבין על השאר אלא בדמי לבינים או כפיסין, אף על גב שאת שלושת הראשונים בנה בגזית. משום שגילה דעתו שדי לו באלו.

והרא"ש מוסיף: אבל אם מתחילה אמר לו הניקף "אם תקיף לא אתן לך כלום [מהוצאות הגדירה] כי לי בשמירה בת זוז", אינו נותן לו אלא שכר שמירה. אבל כיון ששתק וראה שחבירו היה גודר, מסתמא ניחא ליה שאם יקיפנו מארבע רוחות שיתן חלקו.

77. רש"י מבאר, שמעשה זה הינו המשך למעשה הראשון שהובא מקודם לעניין רוניא ורבינא. והיינו, שרוניא קנה שדה על גבולה של אחת השדות שהקיפו את השדה שלו. ועתה היו לרוניא שתי שדות קרובות זו לזו, ושדהו של

מתניתין:

גמרא:

כותל שבאמצע הצר השותפין שנפל, מחייבין אותו, את כל אחד מהם המזיק את חברו בראיה, לבנותו עם חברו עד גובה ארבע אמות. שדי בזה לסלק את היזק הראיה. ואין יכולים לכפותו ליותר מכך, אף על פי שמתחילה היה גבוה יותר.

אמר ריש לקיש: מלוה הקובע זמן לחבירו הלווה, לפרוע לו את חובו. ומשהגיע הזמן תבעו לשלם, ואמר לו הלווה: פרעתוך בתוך זמני, אינו נאמן!

לפי שחזקה היא שאין אדם עשוי לשלם לפני זמן הפרעון, ולואי שיפרע בזמנו.

אביי ורבא נחלקו על ריש לקיש, דאמרי תרווייהו, אומרים שניהם: עביר איניש, עשוי אדם, דפרע בנו זימניה, שפורע בתוך זמנו. והטעם: זימניו, פעמים, דמתרמו ליה זזי, שמזדמנים לו מעות. ואז אמר בליבו: איזיל איפרעיה, אלך ואפרענו לבעל חובי —

ומאחר ובנאוהו, הרי כל אחד מהם בחזקת שנתן את חלקו, שהרי שניהם חייבים לסלק היזק ראייה שלהם. ואם יטען אחד מהם שבנאו לבדו משלו, וחבירו לא רצה לסייעו, אינו נאמן, לפי שמאחר וחבירו חייב להשתתף עמו, הרי הוא בחזקת שנתן את חלקו עד שיביא התובע ראיה בעדים שתבעו ולא נתן לו.

כי היכי דלא ליטרדן, כדי שלא יטרדני. אם ה-ב יגיע זמן הפרעון ולא יהיו לי אז מעות עבורו.

ומוכיחה הגמרא ממשנתנו:

תנן, שנינו במשנה: אם בנה אחד מן השותפין עד ארבע אמות, וחבירו טוען שכבר שילם את חלקו, הרי הוא בחזקת שנתן ונאמן, עד שיביא התובע ראיה שלא נתן.

אולם, אם בנה האחד את הכותל מארבע אמות ולמעלה, אין מחייבין אותו את חברו להשתתף. ורק אם לאחר שהגביהו הראשון, סמך לו השני כותל אחר כנגדו, כדי ליתן עליהם תקרה מכותל לכותל. אף על פי שלא נתן עליו עדיין את התקרה, מגלגלין עליו את הכל. לפי שגילה דעתו שנוח לו בהגבהת חברו.

היכי דמי, באיזה אופן מדובר? אילימא, אם נאמר שמדובר באופן דאמר ליה, שאמר לו הנתבע: פרעתוך בזמני, כשהשלמת את גובה ארבע אמות. פשיטא, ודאי, שהוא בחזקת שנתן? ואין למשנה לחדש זאת, שהרי אין מי שסובר שבזמנו אינו נאמן.

אם תבע את חברו לדין, לאחר שסמך כותל אחר לכותלו, ואומר לו: תן לי את חלקך במה שהגבהתי. וזה אומר: נתתי חלקי, אינו נאמן. אלא הרי הוא בחזקת שלא נתן, עד שיביא ראיה בעדים שנתן. כי מאחר ואין חיובו לשלם ידוע ומפורסם לכל, הוא אינו עשוי לשלם עד שיתבענו בבית דין.

הוא מעבר למתחייב מן הדין, עם כל זאת עליו לנהוג כן.